

אימתי 'עת בית ה' להיבנות'?

כשנזכה ורוב עם ישראל ישמור תורה ומצוות ותהיה לנו ממשלה אמונית, תעלה בס"ד השאלה כיצד לנהוג בהר הבית. האם לסגור את ההר או לבנות את בית המקדש ולחדש את הקרבנות? התייחסות למציאות כזו מחייבת תחילה התבוננות בתולדות הדין בשאלות אלו.

א. סקירה היסטורית

מאז חורבן המקדש ועד היום עלתה שאלת בניין הבית וחידוש העבודה. מסתבר, שסמוך לחורבן הייתה ציפייה שבית המקדש ייבנה במהרה, כמו אחרי חורבן הבית הראשון¹. המדרש (בראשית רבה סד, י) מספר על ניסיון לבנות את הבית סמוך לחורבנו בימי רבי יהושע בן חנניה². מרד בר-כוכבא נבע מציפייה גדולה לשיקום ירושלים ובניין המקדש³. מאז במשך מאות שנים, בעומק הגלות, השאיפה לגאולה הייתה כללית ולא גלשה לפסים מעשיים⁴.

כשהחלו להיראות ניצני הגאולה עלה נושא חידוש העבודה לדיון. הראשון שהעלה את הנושא על שולחנם של גדולי הדור היה הרב צבי הירש קלישר. הוא רצה לרכוש את הר הבית ולחדש את העבודה. הוא נשא ונתן בשאלות הכרוכות בכך עם גדולי דורו וכתב את שיטתו בספרו 'דרישת ציון' (יצא לאור בשנת תרכ"ב). הרעיון עורר פולמוס בין גדולי ישראל והדיו נשמעים עד היום. בסופו של דבר הוא נואש מביצוע הרעיון והקדיש את זמנו לחיזוק ההתיישבות בארץ.

---

¹ החתם סופר (ח"ב סי' שיח) כתב שבתקופה הסמוכה לחורבן הציפייה לבניין המקדש הייתה גדולה וברבות הימים כמו נתיאשו מהתקווה שבית המקדש ייבנה בזמן קרוב. הרב שלמה גורן, תורת המדינה עמ' 467, כותב שתקנות רבן יוחנן בן זכאי "מהרה יבנה המקדש" מבוססות על האמונה הברורה שבניין הבית השלישי יתרחש תוך שנים ספורות.

² ההיסטוריונים משערים שהניסיון לבנות את המקדש היה בימי הקיסר אדריאנוס שעלה לשלטון בשנת 117 למנינם (כ-50 שנה אחרי חורבן); ושחרתו מהבטחתו לסייע בכך גרמה לתסיסה שהגיעה לשיאה במרד בר כוכבא (ראה ש' ספראי, "תקופת המשנה והתלמוד", בתוך: ח"ה בן ששון (עורך), תולדות עם ישראל בימי קדם, עמ' 319).

³ "ר' עקיבא כשהיה רואה את בר כוכבא, היה אומר: זה מלך המשיח!", ירושלמי תענית ד, ה. במטבעות מתקופת המרד הוטבעו תאריכים כגון: "שנה אחת לגאולת ישראל" או "לחרות ירושלים".

⁴ פה ושם אנו שומעים על כוונות מעשיות, כגון כוונתו של רבנו יחיאל מפריס להקריב קרבנות (כפתור ופרח פרק ו).

כמה עשרות שנים אחר כך קרא החפץ חיים ללומדי התורה לעסוק בסדר קדשים כדי להיות מוכנים לחידוש עבודת הקרבנות.⁵ הוא ראה בחידוש ההתיישבות את תחילת תהליך הגאולה,⁶ וציפה בדריכות לביאת המשיח שיבנה את המקדש ויחדש את הקרבנות.⁷ הוא כתב כמה ספרי יסוד בקדשים והקים בשנת תרס"ה כולל ללימוד קדשים, שלמדו בו כמה מגדולי הדור. פעלו של החפץ חיים הביא לפריחה בלימודי קדשים באירופה. הוא לא העלה את הרעיון לבנות את המקדש או לחדש את העבודה. הוא עסק בשאלות המעשיות רק כשעלו מתוך סוגיות הגמרא. אחרי שחרור הר הבית בשנת תשכ"ז, חודש הדין באפשרות חידוש העבודה ובניין המקדש בספרים ובקבצים תורניים. במשך השנים ההתעניינות הציבורית צברה תאוצה. מכון המקדש מביא את תודעת המקדש לבתים רבים, 'סיבוב השערים' מושך אלפים רבים, והפולמוס סביב האיסור או החובה לעלות להר בטהרה מעסיק יותר ויותר את בני התורה. הדיונים נפרשים על פני סוגיות רבות, הלכתיות ורוחניות. ננסה לסכם את השאלות העיקריות.

ב. בניית בית המקדש בימינו

1. האם המקדש ירד משמים?

יש מדרשים שמהם נראה שהבית ירד משמים, כמו ילקוט שמעוני (תהלים, רמז תתמא):
"א"ל הקב"ה לשעבר על ידי שנבנה בית המקדש ע"י בשר ודם, ולפיכך חרב ושמום וסלקתי שכינתי מתוכו, אבל לעתיד לבא אבננו ואשכין שכינתי בתוכו ואינו חרב לעולם".⁸
מקובל לראות ברש"י (סוכה מא, א ד"ה אי נמי) כנוקט בשיטה זו:

⁵ "אחי ורעי! עלינו להתכונן בכל מאי דאפשר בידיעת הקודש והמקדש. ובפרט הכוהנים והלוויים, עליהם המצוה והחובה הזאת ביתר שאת; שהם יהיו הנתבעים הראשונים, מדוע לא הכינו עצמם לעבודת הקרבנות. וגם הישראלים התלמידי חכמים, צריכים לדעת דיני הקרבנות, כדי שיהיה לכוהנים ממי לשאול דיני הקודש והמקדש" (קריאה שפרסם החפץ חיים בשנים תרנ"א, תרס"ב ותרפ"ז, נדפסה ב'מכתבי החפץ חיים', ניו יורק תשי"ג, עמ' כב).

⁶ וכך כותב הרצ"ה קוק ('לנתיבות ישראל' ח"ב עמ' ה) מפי בנו של החפץ חיים: "סח לי בנו הגאון ר' אריה לייב זצ"ל: בשנות הממ"ן - של המאה הקודמת - בתחילת התרחבות הפעולה היישובית של 'חובבי ציון' והתרבות המושבות לעבודת האדמה בארץ ישראל, לקחני אבא ואמר לי: 'לייבל, אתה רואה, הנה זה מתחיל המעשה... ובכן הלא אנחנו כהנים, אני ואתה וגיסך ר' אהרן, וצריכים להיות כבר מוכנים לדעת בבירור הלכה למעשה, ונמצא לנו עוד כהנים, ועלינו להתחיל לעסוק כראוי בלימוד ובירור הלכות קדשים", ומתוך כך באה ונמשכה כל אותה ההתאמצות והתעמולה הגדולה שלו בין תופסי התורה, לעסוק בענייני הלכות קדשים.

⁷ "ואל יאמר האדם... הלא יבוא משיח ואליהו ועתידיהם להגיד לנו כל חלקי הספיקות... אמנם הדבר כן הוא שכל חלקי הספיקות יתבררו לנו על ידי אליהו, אבל הדברים הפשוטים המבוארים בפסוק ובביאוריהן של תורה שבעל פה... הלא אנו צריכין בעצמנו לדעת כפי שביכולתנו... ורק הספיקות אשר אי אפשר לברר יתגלו לנו על ידי אליהו. ועל הפשטות המבוארות הלא יאמר, כי היה לכם ללמוד לשנות בעצמכם קודם שבאתי לבשר לכם הגאולה" (תורה אור, פרק יב).

⁸ עי' מאמרו של הרב יאיר רוזנפלד 'מעלין בקודש' יז עמ' 23, בו הוא סוקר את המדרשים ואת הראשונים החלוקים בעניין.

אבל מקדש העתידי שאנו מצפין, בנוי ומשוכלל הוא ייגלה ויבוא משמים, שנאמר: "מקדש ה' כוננו ידיר".

מקורות אחרים חולקים ואומרים שהבית השלישי ייבנה בידי אדם, כמו במדבר רבה (יג, ב): "עורי צפון ובואי תימן" – לכשיתעורר מלך המשיח שהוא נתון בצפון יבא ויבנה את בית המקדש שהוא נתון בדרום.

וכך פוסק הרמב"ם (הל' בית הבחירה א, א):

מצות עשה לעשות בית לה', מוכן להיות מקריבים בו הקרבנות, וחוגגין אליו שלוש פעמים בשנה שנאמר "ועשו לי מקדש"⁹.

האם לשיטה הראשונה עלינו למשוך ידינו מבניין בית המקדש? יש הטוענים שאכן כן. לפי זה אין לכלול את בניין בית המקדש במניין המצוות ואין לנקוט בפעולה מעשית, אלא רק בתפילה ובציפייה לעת הרצון מלפני ה'.

היו שאיחדו את השיטות. יש שכתבו שאכן יש אפשרות שבית המקדש ירד משמים¹⁰, אך אין הדבר פוטר אותנו מלהשתדל לעשות את המוטל עלינו, אף שייתכן שלבסוף הוא ירד משמים.

התפא"י (מידות א, א) כתב שבית המקדש ייבנה בידי אדם, אך משמים יסייעו לנו בדרך נס¹¹.

אם אנו בונים את בית המקדש, אנו יכולים לבנות רק כתבנית בית שני המבוארת במסכת מידות וברמב"ם בהל' בית הבחירה. אולם בספר יחזקאל מתואר הבית השלישי כפי שראה אותו יחזקאל בנבואה. מהרמח"ל בספרו 'משכני עליון' עולה שיש אפשרות שנבנה בית כתבנית בית שני, ואחר כך ירד בית כתבנית מקדש יחזקאל משמים ויחליף את הבית הבנוי¹².

2. הצורך בנבואה לבניין בית המקדש

שאלה הכרוכה בשאלה זו היא אם ניתן לבנות את בית המקדש ללא נביא, ולחילופין אם בכלל מותר להסתייע בנבואה לבירור הספקות הקשורים בבניין, כגון מציאת מקום המזבח.

דעת הרא"ה קוק (משפט כהן סי' צא) היא שאכן נושא המקדש שונה משאר חלקי התורה¹³. אמנם בכל התורה כולה נפסק "לא בשמים היא", אבל כאן שנינו בספרי: "דרוש על פי נביא", - הרי שחידשה כאן התורה שענייני המזבח מסורים הם לנבואה.

⁹ הרב מרדכי אליהו כותב ש"נוח לנו לחיות עם סברת רש"י ולא נמתין זמן רב עד שייבנה", ומאריך למצוא סימוכין לשיטה זו בדברי הזוהר ('מעלין בקודש' ב עמ' 92). הרב ישראל אריאל חולק וטוען שאין זו שיטת רש"י, ולא ייתכן כלל שבית המקדש ייבנה בידי שמים, כיוון שזו מצווה ככל המצוות שמוטל עלינו לקיימה ('מעלין בקודש' ג עמ' 157).

¹⁰ יש שראו באפשרות שהמקדש ירד משמים בבחינת "זכר" ויש שראו באפשרות שייבנה בידי אדם בחינת "זכר".

¹¹ הרב מרדכי אליהו העלה אפשרות זו בהרצאה שנשא בשנת תשמ"ג בכנס של ישיבת 'עטרת כהנים'.

¹² דברים דומים כתבו האדמו"ר מליובוביץ' זצ"ל ב'חידושים בהלכות בית הבחירה' סי' כב, והרב זלמן נחמיה גולדברג ב'מעלין בקודש' א עמ' 29.

¹³ וכ"כ רבי דוד מקרלין בקונטרס 'דרישת ציון וירושלים' שבתחילת שו"ת שאילת דוד.

הדבר לא רק מותר אלא הכרחי - יש צורך בנבואה לחידוש העבודה כמו שהיה בתחילת בית שני, "שלושה נביאים עלו עמהם... ואחד העיד על מקום המזבח" (זבחים סב, א). וכך כתב הרב זצ"ל (אגרות הראי"ה ח"ד סי' תתקצד, עמ' כד):

אי אפשר לגשת למעשה הקרבנות בלא הופעה של רוח הקודש גלויה בישראל. אך לדעת הרב אין זה מעכב את בניין המקדש בימינו, מכיוון שאיננו זקוקים לנבואה ממש אלא מספיקה לשם כך 'רוח הקודש', המצויה גם כיום אצל צדיקי הדור¹⁴.

3. האם מלכות קודמת למקדש?

גם אם נכריע שמצוות הבניין מוטלת עלינו, יש לברר אם זמן קיומה היום או לאחר בוא המשיח. יש הסוברים שכמו כל מצוות התורה גם במצוות בניין המקדש והקרבת הקרבנות עלינו לעשות כל מה שאנו מסוגלים כדי לקיימן בכל עת. כך עולה מהירושלמי (מעשר שני ה, ב):

אמר רבי אחא: זאת אומרת בית המקדש עתיד להיבנות קודם בית דוד.

וכך עולה מפסק הרמב"ם בתחילת הל' בית הבחירה שאין כל התניה בקיום המצווה:

מצות עשה לעשות בית לה'... להיות מקריבים בו הקרבנות... שנאמר: "ועשו לי מקדש".

אולם בספרי מצינו שהמלכות קודמת לבניין המקדש. וכך פוסק הרמב"ם (הל' מלכים א, א-ב):

שלוש מצוות נצטוו ישראל בשעת כניסתן לארץ: למנות להם מלך... ולהכרית זרעו של עמלק... ולבנות להם בית הבחירה... מינוי מלך קודם למלחמת עמלק... והכרתת זרע עמלק קודמת לבניין הבית, שנאמר "ויהי, כי ישב המלך בביתו וה' הניח לו מסביב מכל אויביו, ויאמר המלך אל נתן הנביא, ראה אנוכי יושב בבית ארזים".

האומר שמצוות בית המקדש אינה מותנית במלך, יראה בהל' מלכים תיאור אפשרי ולא מחייב. לעומת זאת הטוען שאכן המלכות חייבת להיות קודמת למקדש, יפרש את ההלכה בהל' בית הבחירה כדיון בעיקר המצווה, אבל את התנאי לקיומה מורה לנו הרמב"ם בהל' מלכים. אחרי מלחמת ששת הימים היו שרצו לגשת להכנות לבניין בית המקדש. הרצ"ה זצ"ל דחה בתקיפות ניסיונות אלו, ואמר שאין לגשת לבניין בית המקדש לפני ביסוס מלכות ישראל.

אם אכן מלכות קודמת למקדש, יש לשאול כמה 'מלכות' צריך. האם המצווה היא רק אחרי שיש מלך מבית דוד או שלממשלה שנבחרה באופן דמוקרטי יש דין 'מלך'?

בהקשרים אחרים מצאנו שגם לממשלה נבחרת יש דין 'מלך'. וכך כותב הר"ן בדרשותיו (סי' יא):

¹⁴ הרב קוק לא מבאר שם מדוע הלכות המקדש שונים בזה מכל התורה כולה. נראה, שעניין זה קשור במהותו של הדיון במאמר זה. הסוברים שחובה לבנות את בית המקדש כמו כל מצווה אחרת, מניחים שאין הבדל עקרוני בין המצוות. הרב קוק כנראה ראה בהלכות בית המקדש תחום שונה. כל מצוות התורה ניתנו למשה בסיני ובזה סיימה הנבואה את תפקידה והלכותיהן נמסרו לחכמים. לעומת זאת, מצוות בניין המקדש מראש נמסרה לנבואה. מקומה: "במקום אשר יבחר ה'". מבנה המקדש: במדבר - משכן עץ עם יריעות, בשילה - בית אבן מכוסה יריעות, בימי שלמה - בית ממש, בימי עזרא - בית במידות שונות, וכל השינויים בנבואה: "הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל". נראה שבית המקדש חייב להתאים למצבו של עם ישראל ולרמתו הרוחנית, ודבר זה מתגלה בנבואה. לכן החובה לבנות את המקדש שונה ממצוות אחרות. הכרעתו של הרב קוק שלבניין המקדש מספיקה רוח הקודש המצויה היום, מעמידה את הנושא בתווך בין דבר שהוא בידי שמים בלבד לבין מצווה המוטלת עלינו.

כאשר לא יהיה מלך בישראל השופט יכלול את שני הכוחות, כוח השופט וכוח המלך. וכך פוסק הרב קוק זצ"ל (משפט כהן סי' קמד):
והוא מזה נראים הדברים שמשפטי המלוכה חוזרים לידי האומה בכללה וכל שופט דין מלך יש לו בנוגע להנהגת הכלל...
הדרישה למלך מבית דוד דווקא והדרישה לזיהוי עמלק והכחדתו - פירושה שעלינו לחכות לגילוי משמים. אולם אפשר להבין את הדרישה למלך מסיבה שונה. הקמת המקדש, אסור שתהא עניין פרטי אלא ציבורי-ממלכתי (כדלקמן), ולכן גם לממשלה נבחרת יהיה דין 'מלך'. כמו כן, אולי הדרישה למחייט עמלק אינה כפשוטה (שהרי בית ראשון ושני נבנו ללא מחייט עמלק), אלא כמו שנראה מהפסוק שהביא הספרי "וה' הניח לו מכל אויביו", וכמו שעולה מדברי דוד: "ויהי עלי דבר ה' לאמור, דם לרוב שפכת ומלחמות גדולות עשית, לא תבנה בית לשמי כי דמים רבים שפכת ארצה לפני" (דברי הימים א כב, ח), שהמקדש צריך להיבנות במצב בו אין איום בטחוני.

4. חובת הציבור

על מי מוטלת החובה לבנות את בית המקדש? נראה שזו חובת הציבור, כדברי הרמב"ם (ספר המצוות, סוף העשין):

וכשתשכל כל אלו המצוות שקדם זכרם הנה תמצא מהמצוות שהן חובה על הציבור לא לכל איש ואיש, כגון בניין בית הבחירה והקמת מלך והכרתת עמלק.
דומה שבעניין זה לית מאן דפליג.

בעל ספר החינוך (מצוה צה) מוסיף שהמצוה חלה רק כאשר רוב ישראל על אדמתם: ונוהגת מצווה זו בזמן שרוב ישראל על אדמתם. וזו מן המצוות שאינן מוטלות על היחיד כי אם על הציבור כולו, וכשיבנה הבית במהרה בימינו יתקיים מצוות עשה.
והראב"ן (ח"א סי' נ) מוסיף אם יחיד בונה מזבח, יש לו דין 'במה'.
יש לדון אם היחיד מופקע מקיום המצווה לגמרי, או שמא במקרה שהציבור אינו ממלא את חובתו, על כל יחיד לעשות כמיטב יכולתו לקדם את הבניין¹⁵.

ג. הקרבת קרבנות בזמן הזה

בעוד שבעניין בניין בית המקדש עיקר הדיון הוא בשאלה אם זו חובה המוטלת עלינו היום, הדיון בחידוש העבודה התמקד בשאלה אם אפשר לקיים היום מצוות אלו.

1. קדושת מקום המקדש

האם מקום המקדש קדוש היום ואפשר להקריב בו קרבנות? חז"ל נחלקו בשאלה אם הקדושה ראשונה של המקדש קדשה גם לעתיד לבוא. וכך פוסק הרמב"ם (הל' בית הבחירה ו, יד):
לפיכך מקריבין הקרבנות כולן אף על פי שאין שם בית בנוי... שקדושה הראשונה קידשה לשעתה וקידשה לעתיד לבוא.

¹⁵ עי' במאמרו של הרב אליצור סגל ('תחומין' י עמ' 450; 'תחומין' יב עמ' 493) שהוכיח מדברי ספר החינוך (מצווה תא) שאם הציבור מתרשל בהקרבת התמידים "השגגה נתלית על כל עדת ישראל היודעים בדבר, אם יש כוח בידם לתקן בשום צד", משמע שהמצווה חוזרת ליחידים. ועי' בתגובת הרב איתמר ורהפטיג שם שאולי הכוונה שעל היחידים רק לעורר את ראשי הציבור המייצגים את הציבור לעשות ולא לעשות במקומם.

הראב"ד שם חולק ואומר שהקדושה בטלה. למאן דאמר "לא קידשה לעתיד לבוא" נחלקו הראשונים בשאלה אם יש היום איסור 'במות' או שמא מותר להקריב בכל מקום¹⁶. גם אם "קידשה לעתיד לבוא", יתכן שקדושת המקום בטלה ע"י כיבוש הגויים - "ובאו פריצים וחיללוה". אבל אם המקום נתחלל בכיבוש גויים, יתכן ששב והתקדש בכיבוש צה"ל¹⁷. רוב האחרונים הכריעו כדעת הרמב"ם ש"מקריבין אף על פי שאין בית"¹⁸, אבל התנגדו לאפשרות הקרבת קרבנות בזמן הזה בגלל ספיקות שונים.

2. מקום המזבח

כדי להקריב קרבנות צריך לבנות את המזבח במקומו המדויק¹⁹. האחרונים הניחו שאי אפשר לזהות את המקום המדויק ללא נבואה (כמו בתחילת בית שני) וחיפשו אופני היתר, כגון לבנות מזבח קטן בתוך השטח המשוער של המזבח או מזבח גדול שחלקו יהיה בוודאי במקום המזבח. ר' דוד מקרלין הציב בראש הקונטרס שכתב כנגד 'דרישת ציון' של הרב קלישר את הפרק "מקום ההקרבה" כמניעה הראשונה מהקרבת קרבנות בזמן הזה²⁰.

3. ייחוס הכהנים

המניעה השנייה שאותה מביא ר' דוד מקרלין שם, היא שאין לנו היום כהנים מיוחסים - שיש להם כתב ייחוס המאומת על ידי בית דין עד אהרן הכהן. האחרונים נחלקו בשאלה אם כהנים שאינם מיוחסים פסולים רק כשיש כהנים מיוחסים, וכיום לא העמידו חכמים דבריהם במקום ביטול עבודה וניתן לחדש את העבודה ע"י כהני דורנו, או שחייבים להמתין עד שיבוא אליהו²¹.

4. בגדי כהונה

המניעה השלישית שאותה מונה הרב מקרלין היא היעדרם של בגדי הכהונה. בגדי כהן הדיוט עשויים מפשתן וניתן להכינם היום. אולם האבנט אמור להיות עשוי פשתן וצמר הצבוע בתכלת, בארגמן ובתולעת שני - צבעים שזיהוים המדויק מעכב את הכנתם וחיידוש העבודה. הרב קלישר כתב שניתן להכין היום בגדי כהונה כיוון שהצמר אינו חייב להיות צבוע, או שניתן להפיק את הצבעים בכל דרך (תכלת - לאו דווקא מחילזון).

5. טומאה

כל עוד אין לנו אפר פרה אדומה כולנו בחזקת טמאי מת, ולא ניתן להקריב קרבנות. אמנם, מותר להקריב קרבנות ציבור אף בטומאה. אבל כיוון שקיימא לן שטומאה רק "דחוויה" ולא "הותרה"

יתכן שאפשר להקריב במקום המזבח ממה נפשך: או כדן מזבח או אם אין קדושה מדין הקרבה בבמה.

עי' רמב"ן עבודה זרה נב, ב; מהר"ט ח"א סי' מג; ציץ אליעזר ח"י סי' א אות מג.

עי' ליקוטי הלכות למרן הח"ח, זבח תודה פ"ג דזבחים עמ' סז; משפט כהן סי' צו.

עי' במאמרו של הרב יהושע פרידמן ב'מעלין בקודש' טו עמ' 45, בהערת המערכת שם עמ' 63 ובתגובת

הרב זלמן מנחם קורן שם עמ' 181.

קונטרס 'דרישת ציון וירושלים' בראש ספרו שו"ת שאילת דוד.

עי' במאמרו של הרב זלמן מנחם קורן במעלין בקודש ח עמ' 121.

בציבור, צריך ציץ לרצות, והציץ חייב להיות על מצחו של הכהן הגדול הלבוש בשמונה בגדים. לכן כותב ר' דוד מקרלין שאי אפשר היום להקריב גם קרבנות ציבור. יש החולקים ומתירים להקריב קרבנות ציבור, כי פוסקים שטומאה "הותרה" בציבור וממילא הציץ אינו מעכב, או שגם למאן דאמר טומאה "דחוייה" הדרישה לציץ היא רק לכתחילה²².

6. שקלים

קרבנות ציבור נקנים מכספי 'מחצית השקל' הנאספים מכל עם ישראל. גם המזבח ובגדי הכהונה נקנים מכספי הציבור שהוקדשו למקדש. הרמב"ם פוסק (הל' כלי המקדש ה, ז) שיחיד יכול להתנדב מעבר לחלקו במחצית השקל:

...וכן כל כלי השרת ועצי המערכה שמסרן יחיד לציבור, הרי הן כשרים. אף כל קרבנות הציבור שהתנדב אותן יחיד משלו כשרים, ובלבד שימסרם לציבור.

הלכה זו נאמרה במצב בו יש הסכמה ציבורית להקריב קרבנות ויש קופה שבה כספי ציבור המיועדים לכך. אך כאשר המקדש חרב, אין הקרבת קרבנות ואין לשכה שבה כספי ציבור, נראה שלא ניתן לכל אחד למסור כספו לציבור ולהקריב קרבנות ציבור על דעת עצמו. יש אחרונים הסוברים שמותר להקריב קרבנות בזמן הזה, ולמרות זאת לא התירו להקריב אלא קרבן פסח, שמחד הוא קרבן ציבור שהותר בטומאה ומאיך אינו זקוק לכספי מחצית השקל, וכל אחד קונה מכספו את הקרבן שלו²³. כנראה שאחרונים אלו סוברים שהיום יחיד אינו יכול על דעת עצמו למסור מכספו לציבור ולהקריב קרבנות ציבור.

6. "ולא אריח בריח ניחוחכם"

ר' יעקב עטלינגר (שו"ת בניין ציון סי' א) חלק על הרב קלישר והעלה טענה במישור העקרוני: אמנם מקום המזבח קדוש, וקרבנות שנקריב היום יהיו כשרים. אבל אסור לעשות זאת, כיוון שאין הקב"ה חפץ בקרבנותינו עד שיורה לנו על פי נביא לבנות את בית המקדש. זאת קללת החורבן: "ונתתי את עריכם חרבה, והשימותי את מקדשיכם, ולא אריח בריח ניחוחכם" (ויקרא כו, לא). כלומר שאם תקריבו אחרי החורבן, הקרבנות לא יהיו לפניי לריח ניחוח. לפירוש זה אין מקור ברור בחז"ל, אך כמה אחרונים הסכימו לכך, ביניהם הנצי"ב (משיב דבר סי' נו), אלא שכתב שמניעה זו לא תקפה לגבי קרבן פסח שאין בו "ריח ניחוח". יש שקיבלו את הפירוש הזה, אך טענו שהפסוק אינו מדבר על ימינו. אחרונים אחרים שללו זאת ואמרו שעלינו לקיים את מצוות ה' ו"בהדי כבשי דרחמנא למה לך". טענה זו נובעת מאותו יסוד שהוזכר לעיל לגבי בית המקדש - אנו מופקעים מקיום מצוות אלו עד שנקבל הוראה נבואית אחרת.

²² מהר"י קורקוס, הל' ביאת מקדש ד, ח. וע"ע בחתם סופר יו"ד סי' רל.

²³ הכלי חמדה (פרשת שמיני ד"ה ובאמת) כתב להסביר כך את התנגדותו של הגאון מקוטנא לרב קלישר: "...אבל זה פשוט דרוב הציבור צריכין שיהיו שוין בדיעותיהן וירצו בקרבן ציבור, אבל בלא זה לא משכחת לה קרבן ציבור כלל". וע' חתם סופר יו"ד סי' רלו; חזון נחום סי' צה; ועוד. הרב אביגדור נבנצל העיר שגם לקרבן פסח צריכים 'מחצית השקל' עבור כלי השרת.

ד. סיכום: בניין בית המקדש וחידוש העבודה בימינו

1. בניין המקדש וחידוש העבודה ללא נבואה ברורה

נראים הדברים שמצוות בניין בית המקדש והקרבת הקרבנות הן מצוות שחובה עלינו לקיימן. כך פוסק הרמב"ם. החולקים אינם אוסרים זאת, אלא מעלים אפשרות שהמקדש ירד משמים. עלינו להשתדל לעשות כמיטב יכולתנו וה' יעשה הטוב בעיניו. גם אם נאמר שהמקדש זקוק לרוח ממרום, אין זה אומר שחייבים נבואה. לדעת הרא"ה מספיקה רוח הקודש המצויה היום. כלומר אפשר לבנות בית מקדש ולכן אנו מצווים על כך, אלא שצריך לכך סייעתא דשמיא. גם אם נאמר שהיו תקופות שהקב"ה לא חפץ בעבודתנו – "באו פריצים וחיללוה", "לא אריח בריח ניחוחכם" – שיבת העם לארצו הסירה את קללת הגלות, והשיבה את הקדושה למקומה ואת רצון ה' להריח בריח קרבנותינו.

2. חידוש העבודה ע"י יחידים

יש ראשונים ואחרונים שהתירו את חידוש העבודה ע"י יחידים, אבל נראה שעלינו לשאוף ולהתקדם במהלך גאולתנו באופן שונה. רוב גדולי ישראל בדורות האחרונים התנגדו לחידוש העבודה. מסתבר שבשורש ההתנגדות עומדת ההנחה שבניין בית המקדש וחידוש העבודה חייבים להיעשות על ידי הציבור ומכוחו. דווקא ההבנה כמה המקדש משמעותי וחשוב לנו מחייבת זהירות רבה בקרבה אל הקודש. כמו שהזכות והמעלה שלהן זוכים ע"י המקדש הן לעילא ולעילא, כך האזהרות וההרחקות סביב המקדש הן חמורות ביותר.

3. בניין המקדש ע"י ממשלת ישראל

נראה שמדינה הקיימת עשרות שנים עם סדרי שלטון תקינים ויציבים, נחשבת מספיק 'מלכות' כדי להתחיל בצעדים מעשיים לקומם את שיבת ציון בקומה נוספת. מציאות שבה ממשלת ישראל, המייצגת את רוב יהודי ארץ ישראל (שהם רוב היהודים בעולם), תרצה לעשות את רצון ה' ותפנה לגדולי התורה שיוורו את הדרך העולה בית ה', שונה מהותית ממה שהיה בימי ר' עקיבא איגר, ר' דוד מקרלין, וכן הרא"ה והרצ"ה קוק. מסתבר שחידוש העבודה לא יכול להיעשות ע"י יחידים, אבל כן אפשר להסתפק ב'רוב ישראל'.

4. התנגדות אומות העולם

פיקוח נפש פוטר מקיום מצוות, ואכן זמנו של בית המקדש הוא אחרי המלחמות. היום קשה לדמיין ממשלה המעיזה לעשות שינויים דרסטיים בהר הבית. אולם כשלעם ישראל יהיה ברור שמוטלת עליו מצווה לבנות את בית המקדש, אף אומות העולם יסייעו בידנינו. מדיניות ממשלתית ברורה של הסברה בתחום הרוחני כגון שבע מצוות בני נח, נבואות כגון: "והיה באחרית הימים נכון יהיה הר בית ה' בראש ההרים ונשא מגבעות ונהרו אליו כל הגויים",

האפשרות לגויים להקריב קרבנות בבית המקדש וכו' ודאי ירחיבו תופעות הקיימות היום כגון נוצרים אוהבי ישראל וכדו'²⁴.

כיצד נדע שעברנו את שלב המלחמות והגיע הזמן לבנות את בית ה' ? אולי העובדה שממשלה שקולה, אחראית ומלאה אמונה תחליט שהדבר אפשרי, זה יהיה הסימן לכך שהגיע זמן המנוחה²⁵.

5. האם רמה רוחנית וקיום מצוות הם תנאי לבניין בית המקדש ?

תרי"ג מצוות אינן תלויות זו בזו, ואדם שאינו מקיים מצווה אחת אין עליו להימנע מקיום מצווה אחרת. אדרבה, שנינו: "מצווה גוררת מצווה"²⁶. מאידך יש להתקדם בשיקול דעת בעבודת ה'. לא מצינו שבניין בית המקדש מותנה במצבו הרוחני של העם²⁷. בית שני נבנה כשעם ישראל לא היה ברמה רוחנית גבוהה. אם רובו של העם ירצה מקדש, סביר שההתלהבות הגדולה שתהיה בהכנות לבניין הבית תסחוף אף את הרחוקים מתורה ומצוות, ועל אחת כמה וכמה כשיעמוד ההיכל על מכונו, כהנים בעבודתם ולוויים בשירם ובזמרים.

6. הסמכות להחליט על בניין המקדש

לאחר שנזכר ותקום ממשלה השואפת לעשות את רצון ה', החפצה לבנות את בית ה' ויודעת להתמודד עם התנגדות אומות העולם, יהיה צורך להקים מוסד רוחני עליון לעניין המקדש. נראה שאין לכך צורך בהקמת סנהדרין וחידוש הסמיכה. ומאידך אין די ברבנות הראשית דהיום. על הממשלה להקים מוסד חדש הכולל את רוב גדולי הדור ומייצג את רוב פלגי היהדות שומרת התורה. מוסד זה יהיה הסמכות העליונה בשאלות הרוחניות וההלכתיות של הקמת המקדש. נראה שהצעד הראשון וההכרחי להתקדמות בנושא זה הוא אחדות המחנה הדתי. בכל תחום הלכתי אחר כל ציבור יכול לנהוג כמסורתו וכהשקפת עולמו. בית המקדש, לעומת זאת, מותנה ברצון של רוב שומרי המצוות לקבל סמכות אחת המקובלת על כולם. הדבר חיוני הן במישור

²⁴ עי' במדבר רבה א, ג; תנחומא במדבר ג: "אמר ר' יהושע בן לוי: אלו היו אומות העולם יודעים מה היה המקדש יפה להם, קסטרויות היו מקיפים אותו כדי לשמרו. שהיה יפה להם יותר משל ישראל".

²⁵ הרב קוק אומר: "ומניעת היכולת היא לנו לעדה על חפץ ה', ומניעת החפץ יש לה הרבה דרכים, לפעמים מניעה מעשית, כמו יראת המלכות וכי"ב, ולפעמים מניעה רוחנית" (אגרות ראי"ה סי' כ). נראים הדברים שאחזית הגויים היום בהר הבית מאת ה' היא, כיוון שעדיין לא הבשילו התנאים לבניין הבית. ממילא כאשר חוסנו הלאומי והרוחני יאפשרו זאת, הרי זה מעיד על רצון ה'.

²⁶ המאירי (שבת מט, א) פירש ש"תפילין צריכים גוף נקי" - מעבירות. ועיין בספר החינוך מצווה תכא שדוחה פירוש זה: "ואולי מתוך התמדתו במצות התפילין שהן זיכרון גדול לאדם במלאכת שמים ישוב מדרכו הרעה". ופוק חזא מאי עמא דבר.

²⁷ הרמב"ם (הל' מעשה הקרבנות ג, ד) פוסק: "ישראל שהוא משומד לעבודה זרה, או מחלל שבת בפרהסיה אין מקבלין ממנו קרבן כלל. אפילו העולה שמקבלין אותה מן הגוי אין מקבלין אותה מן המשומד הזה, שנאמר 'אדם כי יקריב מכם'. מפי השמועה למדו 'מכם' ולא כולכם, להוציא את המשומד. אבל אם היה משומד לשאר עבירות, מקבלין ממנו כל הקרבנות, כדי שיחזור בתשובה". נראה שרבים מהציבור הקרוי 'חילוני' יכולים להקריב קרבנות (וע"ע יביע אומר ח"א יור"ד סי' יא)

המעשי והן במישור הרוחני. במישור המעשי, קרבנות הציבור מוקרבים פעם אחת בעבור כל ישראל, והמזבח ייבנה במקום אחד. לפיכך הפסיקה בכל ענייני המקדש ועבודתו חייבת להיות אחידה. ובמישור העקרוני, השראת השכינה במקדש מותנית באחדות ישראל.

ואם נחרבנו ונחרב העולם עמנו על ידי שנאת חינוס, נשוב להבנות, והעולם עמנו ייבנה על ידי אהבת חינוס. (אורות הקודש ג, שכג)

היום קשה לדמיין אחדות כזו, אך חובתנו לשאוף ולעשות הכול כדי להפוך את החזון למציאות. ונראה שהתנגדות של מיעוט למהלך כזה, הן בציבור הדתי והן בציבור שאינו דתי, אינה צריכה לעכב ממשלה שנבחרה באופן דמוקרטי ומייצגת את רוב העם.

7. ניהול המקדש

לאחר החלטה עקרונית שיש לבנות את בית המקדש השלישי ולחדש את עבודת הקרבנות, צריך להקים רשות עצמאית לבניין המקדש וניהולו הכפופה לגדולי הדור²⁸. בראש הרשות יעמוד הכהן הגדול. מינוי הכהן הגדול והמנגנון שמתחתיו: סגנים, גזברים ראשי משמר ממונים ועוד (רמב"ם הל' כלי המקדש פ"ד) ייעשה בהסכמת הממשלה עם גדולי הדור²⁹. לאחר הקמתה, רשות המקדש תהיה עצמאית. ונראה כי הליכים ענייניים, שקופים ודמוקרטיים בבחירת בעלי התפקידים במקדש יסייעו למנוע תופעות שליליות שהיו בזמן הבית השני.

8. העיכובים ההלכתיים

* **מקום המקדש והמזבח:** נושא זה נחקר הרבה בשנים האחרונות. כדי להכריע מהו המקום המדויק יש לחפור בשטח ההר ולחפש יסודות של הכתלים השונים. סביר מאוד להניח שהמחקר שנעשה כבר עם הגילויים שיימצאו יספיקו להכרעה הלכתית על מקום המקדש והמזבח.

* **טהרה:** נראה שעבודות איתור, בניין המקדש והקרבת קרבנות ציבור יכולות להיעשות גם ללא טהרה, אך לא קרבנות יחיד. אם נמצא אפר פרה אדומה באחת המנהרות שמתחת להר הבית, מה טוב (אולי בפך קטן חתום בחותם כהן גדול...). אפשרות נוספת היא שנכין אפר חדש. לשם כך יש לגדל ילדים בטהרה, למצוא פרה אדומה או 'לייצר' אותה באמצעים גנטיים.

* **כהנים מיוחסים:** בנושא זה אין אפשרות לפעולה מעשית, ודרושה הכרעה הלכתית כדעה שלפיה ניתן להקריב קרבנות בכהנים של היום (הכרעה שהיא סבירה מאוד).

²⁸ "ושמרתם את משמרת הקודש ומשמרת המזבח" הרי הזהרה לבית דין של ישראל להזהיר את הכהנים שתהא עבודה נעשית כתקנה" (ספרי במדבר ה, טז)

²⁹ הרמב"ם פסק (הל' כלי המקדש ד, יד): "אין מעמידין כוהן גדול, אלא בבית דין של שבעים ואחד". בעלי התוס' כתבו (יומא יב, ב ד"ה כה"ג): "ויש לומר דכהן גדול מתמנה בפה ומסתלק בפה... ומסתברא שהדבר תלוי במלך ובאחיו הכהנים". ועי' אגרות משה חו"מ ח"א סי' מה שדן בדברי התוס' וכתב שמינוי הכהן הגדול על ידי הסנהדרין הוא לעולם. אולם יש אפשרות של מינוי ע"י המלך (בהסכמת הסנהדרין), וכך היה בימי בית שני. כן יש אפשרות של מינוי על ידי אחיו הכהנים, ובמקרים אלו אין המשורה עוברת לבניו.

בערוך השולחן העתיד (קדשים סי' כג) כתב שבש"ס לא נתבאר מי בוחר את הכהן הגדול. הוא מביא שמצד הסברא על הסנהדרין הגדולה לבחור, ומסיק שהמינוי צריך להיות משותף למלך, לסנהדרין ולכהנים כדי שיקבלו אותו ברצון.

* **בגדי כהונה:** בעניין התכלת נעשו כבר מחקרים משמעותיים, ונדרשת הכרעה סופית. כמו כן נדרש מחקר לזיהויים של הארגמן, תולעת השני (בנושא זה עשה פרופסור זוהר עמר עבודה חשובה) ואבני החושן

* **מחצית השקל** רשות המקדש תהיה גוף עם תקציב עצמאי. אחת הפעולות הראשונות צריכה להיות איסוף כסף מעם ישראל. גם אם לא כולם יתנו, למזבח שייבנה בכספים אלו יהיה דין מזבח ולא במה (גם לדעת הראב"ן), ולקרבת שיוקרבו בכספים אלו יהיה דין קרבת ציבור, מכיוון שהכול נעשה ע"י ממשלה שנבחרה ע"י רוב ישראל.

ד. סוף דבר: מה אנו יכולים לעשות היום?

הציבור החילוני אמנם רחוק ממושגי הקודש יותר מאשר הציבור הדתי, אבל כשהוא מתקרב לתורה ולמצוות הוא יקבל אותן כפי שיציגו אותן לפניו. מעבר לכך, לציבור החילוני אין ה'שמרנות' של הדתיים המרחיקה אותם מעולם דתי כה שונה ממה שאנו מכירים היום. לכן גם לימוד תורה עם חוזרים בתשובה יש לעשות באופן שלם הכולל גם את חלקי התורה שבשלב זה אנו רק שואפים לקיימם.

לירושלים מעמד מיוחד בלב רובו של העם, ולכן היא יכולה להיות גשר אל הקודש והמקדש. הרחבת הפעילות הברוכה הנעשית היום (כגון בעיר דוד ובמנהרות הכותל) והכוונתה אל הקודש והמקדש תתרום רבות לנושא.

קודמת לכך דרישת המקדש אצל שומרי המצוות. קידומה יכול להיעשות בדרכים רבות כגון:

* לימוד הלכות הקודש והמקדש ודיני טומאה וטהרה: הכנסת נושאים אלו לתכנית הלימודים באופן הדרגתי במוסדות החינוך, וכן למבוגרים - כנסים, קורסים, שיעורים בקהילות וכדו'.

* עיסוק במקדש במסגרות הלא-פורמאליות: מדרשות, תנועות נוער, מתנ"סים וכדו'.

* חיזוק פעילויות כגון סיורים בירושלים ו'סיבוב שערים'.

* הכנת רשימות של כהנים כשרים ולויים, סדנאות לכהנים ולויים.

התובנה שבניין בית המקדש וחידוש העבודה הן מצוות המוטלות עלינו, מחייבת אותנו לפעול כמיטב יכולתנו במישורים התודעתיים, הלימודיים, החינוכיים והארגוניים.

כשנעשה את המוטל עלינו בענווה וביראה, נזכה בעזרת ה' לרוח הקודש ולסייעתא דשמיא כדי שנוכל לראות במהרה היכל על מכונו, כהנים בעבודתם, לויים בדוכנם וישראל במעמדם.